

43. ARCHY

ročníku 1938. sbírka IV.

administrace (expedice): Stará Říše, Morava

Karl Pfleger:

Zrcadlo Boží.

»Prostě neuvěřitelně«, řekl profesor ke svému příteli, knězi, »jak se vše proměnilo od té doby, co jsme tudy šli o velkonocích. Pěkný byl tehdy již také ten koutek země, ale ještě ztrnulý v panenské drsnosti a zdrženlivosti. Připomínal plachou, v sebe uzavřenou půvabnost dívky, která je ještě dítětem. Ale nyní, všecko je jediná hlučná bujnost, překypující plnost, bezmezná mateřská plodnost. Přímo fantastické! Z jakých tajemných pramenů vyvěrají tyto proudy života, které hnědou drsnou kůru zemskou zaplavují oceanem trav, listí, stébel, rostlin?«

»Ach, stáváš se lyrickým, příteli! Štěstí pro tebe, že se jím stáváš. Rozkmotřil bych se s tebou, kdybys při tomto divadle zůstal lhostejný. Helena Kellerová, hluchoněmá a od narození slepá Američanka, jejíž spisy jsou v Evropě známy, projevila jednou dobrodružné přání, že by chtěla žít šestnáct set let, i když může div světa tušit jen

duchem, obou nejvznešenějších smyslů zbaveným. Již proto je mi sympatická. Státí uprostřed vznešenosti stvoření, nositi vždy s sebou bezplatně ve svých zdravých čidlech a mozku jak jen možno dokonalý oparát registrovací, a přece ho vděčně a nadšeně nepoužívati, toť způsob, který bych chápal a odpustil jen u dvojího druhu lidí — u svatých a u šosáků. U světce, poněvadž on tajemství života cítí mnohem centrálněji a příměji ve své mysticky vznícené duši než ve světě zevnějším; u šosáka pak, poněvadž on je necítí nikdy a nikde, ani v tomto velkolepém všudy přítomném zrcadle stvoření, z něhož velké tajemství světa každému zdravému duchu ohnivě září...«

»Ale v písmenech nadlidského písma, jehož nemůžeme rozluštit. Či jsi snad ustanoven za sekretáře tajné rady pro tajemství světa?«

»Famósní nápad« směje se kněz, »ano, takové místočko by se mi líbilo. A nemám-li k tomu výzbroje, chuť bych měl. A do jaké slavné společnosti bych se to dostal — neboť založena je již dávno — a starozákonní proroci i novozákonní evangelisté, geniové moudrosti a svatosti, heroové po-

znání i tvůrčové uměleckých děl nejsou přece vlastně nic jiného než hlasatelé a zpravodajové ve službě tajemství světa. Náboženství, literatura i umění lidské není nic jiného než neustálý hold tomuto tajemství, a jedině toto holdování činí nás lidmi — — Víím, ty jsi svými životními zkušenostmi zahořklý a zklamáný, a zahořklost si libuje v ironii. Ale já naproti tvé ironické otázce postavím velmi jednoduchou otázku jinou, která se sama zodpovídá: Kdo v celém tom nesmírném vám daném viditelném světě s porozuměním zahlédne třeba jen jedinou z těch nesčetných krás, ne-li člověk? Kdo zde v celém okolí stojí nad tím elementárním vírem života, kdo jedině jest to, jenž mu není bezmocně vydán, tak že, znaje sebe i svět, věci pojmenovává, posuzuje a hodnotí? Snad ten havran tam, jenž filosoficky sedí na chmelové tyčce — filosofuje on o jaru anebo my? Kdo zpívá pravou chválu jara, ty s oním z ducha zrozeným rozumným výrazem svého obdivu, jako jsi učinil před chvílí — či ten skřivánek nad námi jásající? Ten jest sám jen kouskem jara, neví, co jest jaro, neví ani, že jest jaro, jest to jen blaženě a bez vůle

v kosmickém kataraktu spolu se zmítající jiskřička života a víc nic. Víc nic — tím nechci říci, že to vůbec ničím není, že tu vůbec jest a svým pouze animalním bytím se zúčastňuje slavnosti života. Nejen to jest něco, nýbrž i něco velikého a podivuhodného. Ó, nestydím se, naopak jsem vděčen, že stojím prostřed všeobecné životní souvislosti v přírodě, že jsem se zvířaty a rostlinami prach zemský a paprsek sluneční, že cítím ve svém srdci tentýž tep života, který oživuje právě tak světy jako komáry. Ale nejvelkolepějším a nejčarovnějším na tom jest, že já, člověk, tomu rozumím, a rozumím tomu právě jen proto, poněvadž jsem víc než pouhý kousek přírody, poněvadž stojím nad ní, ačkoliv fysicky jsem v ni vkořeněn; ale oním tajemným nadsvětovým něčím, co v člověkově — a jistě ne pouhou náhodou — jest, a co my nazýváme duchem, jsem zase tak daleko od přírody vzdálen, že mohu býti divákem. A proto se mi svět stává zrcadlem, v němž vidím jeho první a poslední tajemství, Boha«.

»Ne všichni jsou tak šťastni jako ty«, praví melancholicky profesor. »Ty asi máš lepší oči než já

nebo než na př. Maurice Maeterlinck, jehož novou knihu *La vie de l'espace* (Život prostoru) jsi mi poslal. Ostatně velmi zajímavá kniha, člověk by řekl fragment z románu všehomíra. A jak gigantický román! Jaké divy a tajemství v kosmické hře prostoru a času, astronomie a vyšší matematiky, tomu se všechna fantasie našich romancierů nevyrovná. Ohromilo mne to a nadchlo jako božské dobrodružství, před nímž lidstvo stojí —«.

»Ale ubohého Maeterlincka to zdeптalo až k bezútěšnosti, a sice proto, poněvadž dle jeho rozumu toto dobrodružství není božským, poněvadž v tomto nekonečném světě nenalézá právě toho jediného, který může zaručit dobrý konec toho dobrodružství, totiž Boha,« vpadl farář.

»Ano, to jsem vlastně chtěl říci«, pokračoval profesor, »to tvé světové zrcadlo dobře nefunguje, Maeterlinck v něm vidí jen obludný stín čehosi hrozně neznámého a nepojatelného, což s osobním Bohem křesťanů nemá co činit. Proč, ano, proč Ho nenalézá?«

»Milý brachu, ačkoli tu proti mně rád děláš nevěřícího, máš přece v sobě podvědomě hezky mno-

ho křesťanství. Nuže, probud' jednou své křesťanské cítění, a pak zviš s jistotou, proč tento moderní spisovatel (a s ním mnoho jiných) osobního Boha, Boha křesťanského najíti nemůže. On jej totiž najíti nechce. Jest nakažen onou duchovní nemocí, kterou jsi nedávno sám nazval velmi správně »moderním hříchem«, totiž zaujatostí proti Bohu. On nechce najít živého, třikrát svatého Boha, který v svobodné lásce a milosti chce býti svým tvocrům posledním koncem a cílem, jedinou spásou a nejvyšším posvěcením; on chce najíti jen poslední matematickou formuli, která by mu vše vysvětlila a k ničemu nezavazovala. On chce najít boha přírodovědního, ale ne náboženského. Boha, žijícího z milosti lidí, ne však takového, z jehož milosti žije člověk. Vysloví tento podivný hledač boha aspoň jedinkrát slovo milost nebo vykoupení? Není pýcha, s jakou on přímého a výslovného zjevení Božího lidem nedbá, prostě šílená? A přece tu jde o dějinnou událost, která v duchovním životě lidstva zanechala nezahladitelné stopy a která je ještě stále ovlivňuje víc než vše ostatní, co se na naší planetě stalo! A pak ten

hledač Boha nařiká, že člověk žije ve všemmíru jako v nekonečné poušti, osamělý, úplně opuštěný, na sebe odkázaný, že v jeho tisíciletých dějinách ještě nikdy ani stopa nějaké intervence duchovních bytostí ze sousedních těles nebeských se neobjevila, že tedy vesmír jest zkrátka mrtvý... Ano, člověk jest samojediný v nekonečném prostoru a na milionech a miliardách světů, které se jeho prázdnotou záříce ve věčném mlčení prohánějí, nemá sobě rovného, neboť obyvatelé Marsu a Uranu existují jen v některých ne příliš spolehlivých lidských mozcích a lidstvo existuje jen jednou a víckrát ne. Toť jediná závažná pravda, kterou jsem našel v Maeterlinckově knize a já s ní úplně souhlasím, neboť je to důsledek mé víry. Ale druhou pravdu, která by byla prvé protějškem, Maeterlinck nenašel, poněvadž jen víra ji nachází: lidstvo přece není opuštěno, neboť Bůh je s ním! Všecky zjevy božské všemohoucnosti v zevnější přírodě scvrkají se k závažnosti před nadpřirozeným dobrodružstvím jeho lásky, která jej přiměla, aby se stal člověkem. Lidstvo není opuštěno, jako není opuštěna nevěsta, která čeká

na ženicha, neboť vykoupené lidstvo jest mystickou, od věčnosti vyvolenou nevěstou Syna Božího, která cestou dočasných dějin kráčí k nebi. Toť božské tajemství světa, prozatím zjevené vírou.«

»Ano, když se pozoruje svět s tohoto hlediska . . .«

»Musíš jej tak pozorovati, skrze víru, skrze Krista, skrze Boha. Každé jiné hledisko jest jednostranné a klamavé. Jen tak vidíš celek života . . . Ach, že mi to již dávno nenapadlo! Ještě jedna kniha. Tlustá, hutná, těžká nádherná kniha, která mi byla na mnohých stranách zjevením. Ta objasní, proč Maeterlinckovo privátní universum není zrcadlem Boha a nemůže jím býti, proč jeho světový názor se ztrácí v chaotické hmotné nekonečnosti, místo aby došel k duchové nekonečnosti absolutní. Knihou tou jest Svatý Bonaventura od Stephana Gilsona (francouzský 1924, německý překlad u Jakoba Hegnera v Hellerau 1929). Ne- ní to životopis, nýbrž nástin jeho filosofie, která jest nejvelkolepějším systematicko-filosofickým výrazem, který vůbec až dosud křesťanská mysti-

ka zažila. Co mi tak imponuje na »Filosofii z víry« od moderního Rusa Berďajeva jako jediná korektura myšlení, které se stalo bezcílným a bezpředmětným, to jsem našel — ovšem bez množství novodobých a podružných mínění a bez zvláštností ruské mystiky — v zásadě u sv. Bonaventury: filosofování z živých náboženských prazdrojů bytí, filosofování jakožto tvůrčí zjevení duše věrou osvícené. Tato duše poznává Boha prostým rozpomenutím se na sebe. A teprve, když našla Boha v sobě, stává se skutečně sama sebou, splňuje své původní určení, aby totiž byla obrazem a zrcadlem Boha, stává se svědkem věrné touhy po Duchu, kterou veškerá hmota stále vyššími tvary pudí vzhůru k Bohu, a nalézá vše ovládající božský symbolismus světa. Tu stává se přírodní věda etikou věcí, jejichž cílem a smyslem, štěstím a slávou jest ve stvořeném bytí zrcadlití Boha, jak praví Bonaventura . . .«

»Velmi utěšené; ale proč právě moderní filosofové o tom všem nic nevědí?«

Z téhož důvodu jako staří pohanští, jako na př. Aristoteles, že totiž pracují výlučně přiroze-

ným rozumem. Ani jim nenapadne, že přirozené — jak Chesterton jednou praví — pro člověka může býti právě nejnepřirozenějším. Jejich filosofování tedy zásadně nechce jíti dál za smyslovou zkušenost a za to, co ona rozumu poskytuje jako předmět poznání. Pro takové lidi neexistuje mystická katastrofa hříšného pádu, onen hřích prvotní, který podle sv. Bonaventury záležel právě v tom, že člověk, podle své dvojné přirozenosti postaven jsa před možnost dvojího způsobu poznání, totiž vyššího, z knihy božských ideí, a nižšího, ze světa smyslu poznatelného, rozhodl se pro poznávací metodu pouze v přirozeném zůstávající, pouze rozumovou, rozhodně jen s této pozemské strany. A nyní pozor, neboť tu stojíme před nejhlubší příčinou bezmoci a nedostatečnosti obvyklého a také tvého filosofování. Pohan totiž nejen že filosofuje tak jako by nebylo prvotního pádu, nýbrž on »*dokonce princip svého pádu povyšuje na theorii poznání.*« Je možná výstižnější a časovější kritika naší moderní filosofie než tato věta středověkého člověka? Ve svém zname-nitém díle »Smysl tvoření« Berďajev má kapitulu

»Filosofie jakožto tvůrčí kon«; není to nic jiného než komentář k této větě. Pro tohoto novoruského myslitele nejen materialismus a pozitivismus, ale i scholastická a racionalistická metafysika jsou filosofií poslušnosti k nižší přirozené nutnosti, ke stavu světa padlého; kriticismus Kantův jest nejdokonalejší filosofií hříchu, neboť klade veškerou nutnost do kategorií rozumu. Může však smysl světa, ta pravda, která má osvobodit, jeviti se v duchu, který sám jest hříchem zotročen, který již předem se pokládá za zajatce nižší přirozené nutnosti? Svobodný, duchovně tvůrčí člověk jest nezbytným předpokladem filosofického poznání. Filosofie, praví doslova Berďajev, jest sebevědomí člověka pro jeho tvůrčí a královskou úlohu v kosmu. To zní sice trochu jinak než praví a snad i myslí Bonaventura. Ale jsem přesvědčen, že oba mají stejnou základní tendenci: žádají náboženského, s Bohem sjednoceného člověka, který jedině, jakožto člověk integrální, je schopen poznati smysl světa. Tajemství člověka jest východisko filosofie, která pro Bonaventuru (odtud také jeho boj proti přirozené filosofii sv. Tomáše)

a pro Berďajeva jest od základu a v podstatě něčím náboženským. Jen myslitel, který princip prvopočátečního hříchu jako princip poznání opustil a má účast na člověku absolutním, na bohočlověku, poznává smysl světa, který jest prostоровým a časovým symbolem Boha. Jakmile však chce chápati jen svět o sobě a hledá jen vysvětlení jen se světským se spokojující (welt immanent) »pak podniká něco nesmyslného a hledá smysl knihy, která není.« (Sv. Bonaventura str. 601.) Co na to říkáš?»

»Není to nerozumné. Snad skutečně otvírá se svět ne pouhému myšlení, nybrž jen věřícímu myšlení. Nač by ostatně bylo křesťanství přišlo na svět, kdyby myšlení se bylo i bez něho obešlo . . . Ano, a co mám nyní na to říci? Pane, věřím, rád bych věřil, *pomoz nedověře mé . . .*«

Kněz hledí na přítele s úžasem: »Blahopřeji! Pověděls nejmoudřejší větu naší celé rozmluvy . . .«

»A ta je vzata, jak náleží,« usmívá se profesor, »z Božího zrcadla Písem svatých.«

Z něm. přel. dr. FR. ODVALIL.

MAGDALENA

*Svou nožkou drobnou syrský purpur odhodila
a tichá naslouchala, prohnuvši se celá,
vášnivým písním, jimiž její chvála zněla,
v komnatě ověncené v pestrá květná díla...*

*Leč z očí, jako šelma, jež pazoury své skryla,
už divá šílenost se vyřítila smělá,
rtů vlhce dýšící korály otevřela
a ramen hladových mramory rozpálila.*

*A bledá, v plameni zlatistých vůně vlasů,
šat, květy strhala si s boků, spáneků, prsů,...*

*Leč náhle za jitřních růžově bledých jasů
do jejích úzkostí a bázni velkých očí
mystický jako kruh se bledé líce točí,
Kristovy skráně v rámci ostrých trní trsů...*

EPITAPHIUM

O, máků purpurových, krásných máků květe!
O, ústa celovaná, drahá ústa Tvoje,
Života otevřené dveře moje —
O, slunce, slunce v rozhořelém létě! . . .

O, slunce, slunce, krásných máků květe!
Chvějících lánů šumy, včelek roje —
O, ústa celovaná, drahá ústa Tvoje —
v srpnových alejích kvetoucí sněť.

Vzpomínek harfo, Tvých strun píseň tklivá —
krev z dlaně setřela mi a ji zlatí,
leč melodii slunce nenavrátí,

jen motiv tesknoty a žalů zbývá.
A ztichlý, vymřelý, jak v hrobce chladné,
strhaný purpur krásných máků vadne.

L É T O

Jak hostinný stůl žencům podávaný,
zem ve velké je vigílii žniva —
A symfonii zlatou slunce zpívá,
strun tisícem mu — rozechvěné lány.

Chrp safírem žit vínek roztrhaný —
zvichřených klasů zlatá, plná hřívá, —
je rozbranou mu strunou medná niva,
koberec mléčný včelek křídly tkaný.

A v úborech divizen stojí lány —
do sinavého nebe teskně hledí,
jak kapličky blahoslavené Panny,

jež vyrostly jak květy z cihel šedí,
zaposlouchané do té písně věčné,
kvetoucí, polní, slunečné a věčné.

Přeložil dr. Jaroslav Rypáček.

MYŠLENKY

Jaká to hrozná, stále obnovovaná zkouška!
Posaditi se, abyste napsali nejkrásnější báseň světa, cítiti ji v sobě, prožiti ji, stěží udržeti její rozechvívající krásu, která překypuje a přetváří celou vaši bytost a povznáší ji a potom... zůstatí s kouskem ledu mezi prsty nebo s trochou popelu.

Ostatek byl stráven v nitru. Navenek zůstává pouhý odraz plamenů. Básník je totiž pec na spalování skutečna.

Ze všech syrových emocí, které dostává, povstane občas lehký diamant neporovnatelné průzračnosti a lesku. Je to celý život zhuštěný do několika obrazů a několika vět.

Nesnadno je žíti umělci bez romantismu. Nevkládá-li jej do svého díla, vkládá jej do svého života; nevkládá-li jej do svého života, chová jej ve svých snech. Neboť všechno, co jako fikce vychází ze studené reality, je nakaženo romantismem.

Musíme tedy voliti mezi plochostí a nízkostí citového a smyslového života a mezi plnou a heroickou skutečností náboženství anebo upadnouti v klam snění. Podobati se ubohé skřínce, která by obsahovala jediný třpyt neexistujícího šperku. A i ten třpyt často zhasne a skřínka se zdá ještě tím žalostnější.

Tři stupně vnitřního života. Sen, myšlenka a kontem-
place nebo výlučné dychtění a milostné hledání Boha.
Sen, toť obrazná a volná činnost sensibility.

Myšlenka, určitý pohyb ducha osvobozeného od
myslů.

Kontemplace, duchovní život skrze smrt myslů a
směřující nad myšlenku.

Sníti znamená utéci.

Sen je útočiště, perspektiva útěku. Propast, kam se
duch zřítí a kde mizí, unikaje styku se skutečností.

Kontemplace, toť hledání, laskání, něžné milování.

Kontemplace, toť láska.

Kontemplace je aktem lásky.

Sen je lázeň zeslabující. Kontemplace je lázeň po-
silující.

Vstupujeme do snu, abychom unikli skutečnosti.

Vstupujeme do kontemplace, abychom dosáhli svr-
chované skutečnosti.

Vycházíme-li ze snu, je to náhlé probuzení, tu se cí-
tíme před skutečností bezbranní a zesláblí; kontem-
place nás zanechává silnějšími před pozemskými re-
alitami, před ošklivostí, nudou, bídou, smrtí. Větší
pravda, z níž vycházíme, osvětluje stíny, k nimž pro-
nikáme.

Básník nesmí ztratiti své postavení zvláštního a svr-
chovanějšího diváka, jemného, pronikavého, vyna-
lézavého a schopného spojovati všechny věci vzta-
hy, jež dovede jen on odkrýti, aby je viděli ostatní.
Jeho úlohou je dobýti ze všech věcí, z každé podí-
vané, z každého příběhu v oblasti fysické nebo mo-

rální, podstatu, kterou potom přenese do jiné oblasti t.j. do umění, kde jeho tvořivá síla dokoná sublimní přeměnu. Nedovedl by beze všeho obětovati nebo zotročiti poesii jakémukoliv sujetu nebo zjevu sociálnímu, aniž by zradil své pravé poslání. Musí vyrvati z každé věci podíl, který se vrací poesii.

Poesie není pouhou hrou ducha. Básník nepíše, aby rozptyloval sebe, nebo aby rozptyloval kohokoliv. Jeho duše i vztahy, které ji spojují, navzdory všem překážkám, se světem smyslovým a vnějším, to ho znepokojuje.

Básníka pudí k tvorbě touha po lepším poznání sebe, po zkoumání hloubky vlastní vnitřní síly, temná potřeba rozložití před vlastní oči tu hmotu, která příliš tížila jeho hlavu a hrud'. Poesie, i ta zdánlivě nejklidnější, je vždycky opravdovým dramatem duše. Činnost hluboká a pathetická.

Básník je potápěč, který sestoupí do nejintimnějších hloubek svého svědomí, aby vyhledal jemný materiál, který se vykrystalisuje, až jeho ruka jej vynese na světlo.

Každá báseň je hranicí nepokoje duše, fasetou neurčitého obrazu, fotografií jednoho aspektu z mnohých. Píšící básník zachovává kontrolu své vnitřní bytosti, jejíž přesné poznání je tak nesnadné.

Ale básník je také ideální sběrnou všech vnějších projevů, všech pohybů bytostí a věcí; básník toliko vybírá mezi všemi smyslovými vjemy ty, jejichž účast na skutečnu je přesná.

Tím musíme rozuměti všechny věci prosté, hluboké,

stálé, jež čas ani nepřináší ani neodnáší, tak podstatné pro lidskou bytost, že i ta poslední z nich mu může býti nezbytná. (Mrak a stůl jsou, jako slunce, déšť a strom, skutečnosti; zvláštní forma obleku je neskutečná. Knižní reminiscence použitá v poesii zůstává neskutečnou.) Celá jedna část života bytostí je neskutečná. Právě na to, aby ji sevřeli, lidé vynakládají nejvíce úsilí. A ona se nakonec zhroutí do nicoty. Básník je v podstatě člověkem, který usiluje o skutečný úděl, o boží plán, tajemnou a zřejmou tvorbu. Skutečnost básně bude funkcí této touhy básnickovy duše za skutečnem a napsaná poesie je celkem jen výsledkem tohoto úsilí o absolutní realitu v oblasti, kde může jednati toliko rozmach velké síly intuice ve spojení se svrchovaně ostrým smyslem pro nejvzdálenější vztahy spojující všechny věci.

Potom pochopíme, že píšící básník se stará téměř jen o sebe, že nemyslí na žádné obecenstvo, na žádného možného čtenáře. Proto zdánlivá nesrozumitelnost jeho básní.

Každá je uzavřenou světnicí, kam nemůže vstoupiti první zvědavec. Je potřebí určitého úsilí a rozsvícené lampy, chceme-li proniknouti dále. Za lampu slouží duch čtenáře. Toliko intelligence a poetický smysl mohou živiti tuto lampu.

Úspěch, který se dostavil, nemá závažnost pro dílo, nýbrž jeho skutečná hodnota.

I když je úspěch díla nesnadný, jistota jeho hodnoty uniká nám tím více.

Tu, místo toho, abychom dbali podstatné skuteč-

nosti, která se ztrácí, sháníme hlasy davu. Toho davu, který jsme ochotni vždy znovu a znovu nenáviděti.

Radosti umění jsou snad řídké, ale hluboké, opravdové a jedinečně čisté, neboť mezi nejvznešenějšími lidskými věcmi nenalezneme nikde větší čistoty. Nemluvím zde o ješitnostech ukojené slávy, ale o nepokoji duše ve chvíli tvoření.

Umění však nedovede v čemkoli přinést zkonejšení, neboť je současně vyšším pramenem utrpení, nejistoty.

Náboženství, statečně uchopené, neztratíme-li navzdory všem překážkám s očí zářivý střed, k němuž vede, může nám dáti útěchu vždy a všude.

A to proto, že umění, přes nepopiratelnou převahu nad ostatními formami lidské aktivity, stejně jako ony se nestará o poslední cíl člověka, kdežto náboženství směřuje jen k němu.

Přel. Josef Dostál.

DOPLNĚK VYDAVATELSTVA: Tyto „Myšlenky“ zachránili jsme z běžného tisku. Plně toho zasluhují. Jen pro sebe, jako na okraje stránek, zdůrazňujeme si některé těmito doplňky z jiných dvou autorů, neméně básníků, z Perutze a Gunnarssona, podkládající souhru na klavesnici pedály hlubších tónů této varhanové orchestrace. Myslíme totiž, že každý vážný

umělec „dostav první myšlenku“ příštího díla, ocitá se po prvním oslnění v stavu Vyhnanství vzhledem k této zjevující myšlence („Zlořečená bude země v díle tvém, v pracech budeš jísti z ní... trní a hloží tobě ploditi bude“ Gen. III, 17, 18.) ve všech možných rozpacích a pochybách, zda to, co „viděl v duchu“, lze ztělesniti. Neboť „Slovo tělem učiněno jest“ až po *svolení* Panny. Mistr posledního soudu (Leo Perutz, čes. str. 158.), arcí při jiné příležitosti na svou obhajobu, když ho doktor Salimbeni podezírá z vraždy svého synovce, (nepravý vrah byl odsouzen výrokem osmi), praví: „Čest výroku osmi. A co se stalo, je skončeno.“ Na to mu však messer Salimbeni odpovídá: „Věř, že to, co se stalo, není nikdy skončeno, a ten, kdo to učinil, nechť pamatuje na spravedlnost Boží.“ Věta: co se stalo, není nikdy skončeno, má objevitelskou sílu a všeobecnost, jež v umělcových pochybnostech a kolísání, na něž tuto upozorňujeme („na vahách umění“), může býti vzpruhou k další etapě umělecké tvořivosti. Neboť následuje jakási „vzpoura proti tomu, co se stalo a nedá se změnit! — Ale nebylo — měřeno s vyššího hlediska — od věků vznikem všeho umění? Což nevyšel z utrpené pohany, z pokoření, z podupané pýchy, což nevyšel každý věčný čin de profundis? Nechť nemyslíci zástup hýří chválou před uměleckým dílem — mně odhaluje zničenou duši svého tvůrce. Ve velkých symfoniích tónů barev a myšlenek — ve všech vidím záblesk zázračné rudé záře Posledního Soudu. Vzdálené tušení velkého vidění,

které mistra na chvíli vyneslo nad zmatek jeho viny a bolesti" (Perutz, čes. str. 181.)

Když to srovnáme s modlitbou, vyvstává nám na mysl výjev z jiného mistra Posledního Soudu, z Gunnarssonova díla *Vikivaki* (čes. str. 153): „Konečně samotén! Byť jenom na chvíli. Ač se se mnou všechno točilo, takže postel a pokoj se houpaly hůře, než jsem to kdy zažil na Atlantickém oceánu nebo v mladistvém opojení, zachytily se moje myšlenky přece navyklých vět večerní modlitby a našly konečně na chvíli jaksi pevnou půdu. Znova a znova jsem se modlil a kráčel jsem po slovech modliteb, jež jsem si sám vymýšlel, snaže se ze všech sil ponořit se do jejich konejšivé hlubiny, ano, možno-li zmizet v ní duší i tělem, a skončil jsem po každé modlitbou nade všechny modlitby, kterou se člověk jako tajným klíčem vypouští ven z vězení svého já.“

F. I. Tiutčev:

VESNA

Právem se zima vzteká:
čas její pomíjí,
za okny vesna čeká
a z domu žene ji.

A všechno sebou hnulo,
vše zimu vyhání
a na nebi zní zase
skřivánčí jásání.

Zima se ještě vzpírá
na vesnu sípějíc,
ta v oči jen jí zírání
se smíchem, šumějíc!

Zlá vědma v kruté zlobě
si sněhu nabrala
a na krásné to robě
prchajíc hodila.

Vesně i hoře málo:
sněhem se omyla,
nic už ji nezdolalo,
jen víc se zarděla.

JARNÍ BOUŘE

Mám bouři rád v dnech prvních máje,
když první hrom v kraj zahučí,
opět si rozpustile hraje,
na modrém nebi zazvučí.

Hřmí zase mladé hromu síly!
Teď deštík stříkl, prach se zdvih',
paprsky slunce pozlatily
niti těch perel dešťových.

Bystrý se horský potok pění,
utichne v lesích ptačí hlas,
šumění horské, lesů znění, —
vše přizvukuje hromům zas.

Řekneš si: těkavá to Hebe,
Diova orla krmící,
se smíchem k zemi pohár s nebe
vylila hromy kypící.

Jaká tu divá rokle zeje!
Chladný mi pramen běží vstříc,
v údolí v nové sídlo spěje,
mne jedle nad ním vábí víc.

Teď došel jsem již na výšiny,
usedám tich a radosten ...
Prameni, spěcháš do doliny,
jak u lidí je — zkus to jen!

VEČER

Jak tiše zvonů hudba chvějná
v údolí vane zdaleka,
jak šelest jeřabího hejna,
a v šumu listí zaniká.

Jak rozlité vod jarních moře
jasní a nehýbá se den
a tiše, spěšně po prostore
v údolí lehá stinný sen.

Je smutno ještě po zemi,
však vzduch už přece jarem dýše
a mrtvým stéblem hýbá tiše,
ševelí jedlí větvemi.

Příroda ještě vzhůru není,
zaslechla však už vesny hlas,
úsměvu přišel po ní jas
v tom tratícím se lehkém snění.

O duše, spala jsi i ty . . .
Co to však tebou náhle hýbá,
tvůj spánek laská, co jej líbá
a pozlacuje ty tvé sny?

Tají a skví se hroudy sněhu,
báň modrá skví se, plane krev . . .
Je viděti v tom jarní něhu?
Či je to ženské lásky zjev?

S O U M R A K

Stíny šedé smísily se,
zvadla barva, usnul zvuk;
život, pohyb rozlily se
v soumrak chvějný, dálný hluk ...
Ozvuk motýlkova letu
slyšíš nočním ovzduším ...
Nevýslovný stesk teď je tu!
Ve mně vše je, — já jsem vším ...

Soumraku ty tichý, jemný,
lij se v hloubku duše mé,
libovonný, tichý, temný,
přiď a vše v ní utichne.
Mlhou sebezapomnění
všechny smysly upokoj! ...
Blaha dej, že bytí není,
se spícím mne světem spoj!

Z ruštiny M. Matula.

Slyším hned slova odporu: „COŽPAK BYL OPUŠTĚN? OPUŠTĚN? — vskutku ne. Má své místo v antologiích, pamatují si jeho verše; všichni, nebo skoro všichni, řadí ho souhlasně mezi velké spisovatele. Řadí ho mezi ně, ale často ho tam zanechávají. Kolikrát je studován a vykládán ještě dnes jeho předchůdce BAUDELAIRE, jeho současník RIMBAUD! Kolik vykladačů v době poválečné inspiroval on, kromě p. Porchéa a několika jiných? A to nesvědčí o jeho stálé přítomnosti. Ještě vážnější je, že žádná ze založených básnických škol, jediný z osamocených básníků, kteří stanuli v popředí, nepomyslili na to, aby napsali jeho jméno na svůj válečný prapor, ale skoro do jednoho básníka, od těch nejklidnějších až k nadrealistům, vetkávají tam vždycky velkými zlatými písmeny na př. jména Baudelaire nebo Rimbaud, která jsem vyslovil. Máme z toho usuzovati, že se u Verlaina již patrně nezjasní ten soumrak, v němž utone tolik děl po smrti autorově? Bylo by to nespravedlivé.

Básnické dílo se podobá velké hranici, jejíž plameny stoupají k nebi; když však vítr zavanul do ohniště, a všechno se zdánlivě obrátilo v po-

pel, zbývají ještě dlouho jiskry, které ochotně zažít při nejlehčím zafouknutí.

Rozvažme nejdříve popel: — zůstalo ho mnoho. Popelem navždy vychladlým je především všechno, co považoval za svou povinnost napsati prózou. Překvapuje vskutku, že se autor s tak vyvinutým citem pro francouzský jazyk, uhadující tak jemně, jaké záblesky a zásvity mohou vyšlehnouti ze sdružení určitých slov, mohl pohybovati s vytrvalostí přímo strašnou v nížinách tak šedivých a všedních. Jako by jeho PAMĚTI, jeho VĚZENÍ byly sepsány s nudou, která zaplavuje žáka zavřeného se svým trestem; nic se v nich nezachvěje; nic se nehlásí k hlubinám. Jeho literární soudy, jeho povídky jsou nadity povšechnými a přímo odzbrojujícími formulkami, které stékají z péra hrdinů: ČERNÉHO KABINETU MAXE JACOBA. Kdybych se nesetkával na všech těchto stránkách s neklamnou plochostí, začal bych se ostatně ptáti sebe sama, není-li celý tento literární Saint-Sulpice zábavou povýšené a skoro ďábelské ironie.

Popel kryje též dílo básnické; zde si však musíme připomenouti mnohé rysy Verlainovy osobnosti, nemáme-li se diviti, že je nutno vybíráti i v tom, co vzešlo z jeho genia. Byly hodiny, kdy byl prostý; byl však příliš jasnovidný, nebo spíše

příliš chytrácký, a tak si dělal pokradmu poznámky o velkém, čistém tajemství, jež se v něm odehrávalo, a potom tu předělával čistotu. Napodobíme-li bohy, napodobíme je špatně. Dáváme do toho buď příliš nebo málo, a tak nalézáme často u Verlaine vedle básně, jejíž pokora mu byla vnuknuta, báseň napodobenou a pokornou jenom na oko; vedle hudby, jejíž jímavost dostal darem, slyšíme tu, která obhrouble napodobí; vedle vět, jež mu byly přineseny, tak lehounké a plynulé, zastavujeme se užasle nad těmi, jež nám vnucuje, celé rozkouskované a rozběhlé všemi směry pro oko i sluch.

Avšak jak je ve svých básních inspirovaných — a nejméně jedna připadá na dvě, kromě údobí na sklonku života — neproměnně dokonalý, kolik je v nich odvahy, která si je tak jista sama sebou, neboť v ní není nic nápadného! Máme ustavičně potřeby odvahy. Naše oči se neustále podivují smělosti metající blesky. Myslím na př. na smělé novoty Rimbaudovy, a nechci je podceňovat. Stali jsme se však opravdu tak málo citlivými k jiné formě básnické odvahy, již nás učí Verlaine? Napsati verš:

AU CALME CLAIR DE LUNE TRISTE ET BEAU

znamená pro novatéra vrchol mistrovství a jis-

toty, neboť je přímo nemožné vyhrát partii; každé slovo ztratilo již dávno svou kouzelnou moc; i sám cit, který je třeba vyjádřit, byl zachycen přibližně mnohokrát básníky, kteří netrefili do terče, ale porušili karton; a přece jakýmsi kouzelným úkonem, prováděným tak utajeně, že to kouzlo nepozorujeme a nejsme předem oslněni kouskem kouzelníkovým, smísí Verlaine tyto otrlé výrazy a z jejich neočekávané, třebas tak prosté souhry, vyšlehne ta jedinečná záře, ten dojem, že objevujeme po prvé, co jsme tak často v sobě cítili. A v nejlepších básních, ať již užívá Verlaine tohoto zdánlivě prostého postupu, nebo se uchyluje k řešení disonancí, stopí vždy jistý kout našeho světa hmotného nebo duchovního v záři rozkmitanou a světélkující, jež nás prudce zachvátí pocitem něčeho v pravdě podstatného, i při své vzácné sladkosti. A nemilují tuto proměnu všední pravdy v pravdu tajemnou a nejpravdivější dnešní básníci, není tím, čeho po nich na štěstí žádáme? Mnozí pováleční básníci, kteří se pokoušejí ozářiti prudkými vlnami záře majáků ty věčné stránky našeho vesmíru, neztráceli by svůj čas, hledající na svazích světlušku Verlainovu.

Z fr. př. ZMŠ.

PES — PROSTOR

od J. M. SOLLIER-a

Člověk kráčí v noci. Jest sám. Nemá, proč by pozdvihoval hlasu svého. Kdyby se mu chtělo mluvit, jeho slovo by vráželo do temnot a padalo by mrtvo k jeho nohám. Ostatní lidé jsou zavřeni v domech, marno je volati. Když na ně zavoláme, dvěře se neotevrou, ba ještě se tvrději zavírají. Člověk nemluví leč pro svého bližního, leč pro ty, kdož s ním žijí ve společenství. Člověk, který jest sám, nemá proč mluvit. Nemělo by to smyslu.

Pes štěká v noci a všichni psi ostatní mu odpovídají. Není zavřených domů, není zdí, není než prostor, prostor vrchovatý, napěchovaný, osutý, v němž život jest jako tkanivo.

Dva psi štěkají v noci. Kdyby byli blízko sebe, doráželi by na sebe, kousali by se, tahali by se o týž cancour hustého stínu. Ale jsou daleko od sebe, a jejich hřmotný výdech, jejich zkomírající hafání noří se měkce do velikých ňader noci, do jejich vlny s mlékem luny.

Dva lidé hovořící v noci. Podají si ruce, berou se pod paží. Jsou přátely.

Dobrý pse, pse zlý, viz prostor, pij prostor, buď prostor.

Viz, viz, viz prostor. Viz všechno, co jest v něm.

Práce vil a čarodějek, snění zrn, potměšilost a pych vody, války v travinách. Pošmurní novo- mrtví táhnou mimo, říkajíce ti „rakaka“. Raka jest slovo syrské, svatý Matouš vyjadřuje jím opovržení, je to slovo utrhačné, a kdo jím vážně hřeší, jest hnán do pekla. Chlupy se ti ježí, pse, a čumák ti pění. Jen do nich, kousej, kousej je, Boraxxx. Zmizeli.

Pij, pij, pij prostor. Polykej vítr, ať kuje tvůj štěkot, ať ti kloktá v hrdle, ať ti omeje srdce, ať utopí svou stráž, své klopotné pobíhání, svou námahu. Dělníče léta, pracující na akord, jenž jdeš po cestách, hle, hospoda, pojď si odpočnout, mají tam čerstvé víno. Pij.

Buď prostor. Utíkej. K severu, k jihu, k západu, k východu. Utíkati všude, toť zůstatí na místě. Nevolnický utečenče, tady, na řetěz. Budeš moci opustiti dno sebe sama, svou důkladnost, vytrvalost, základ sebe sama. Budeš moci odejítí.

Člověk praví:

Jak, kterak, jak ?

Pes praví:

Kam, kde, kam ?

Volně z frančiny J. F. Protože jsem toho potřeboval k vyličení psovské nálady. Neboť když pes se ptá kde, dostává v odpověď Halasovo Nikde. A když člověk se ptá jak, neví si rady.

Paula Groggerová

ŠTYRSKÝ KRAJ

Vesnice Oblarn, ve které jsem se narodila a kde stále ještě žiji, leží v koutě údolí Nízkých Taur. Enže a vápencové pohoří lemují jej na severu. Postupem času záplavy nanesly jemný písek a lavinové valouny a hluboko uložily nejstarší domy. Občas při orání se odkryje sklepní zeď nebo římský kámen, takže lidé, vždy zvědaví na bájně a tajemné, věří v propadlé hornické město. Kdysi se tu také, jako v mnohých krajích prahor, čile dobývaly drahocenné rudy v pohoří, kde pramení Walchen, právě onen potok, na jehož náplavech leží Oblarn.

Dvě hodiny odtud údolím, na zeleném Almangeru stojí ještě zříceniny hornické osady. Hutě jsou v troskách a ze silných kvádrů vyrůstá již od staletí les. Vzpomínám na své dětství, kdy jsem si hrávala s černými kaménky strusek, které jsou rozsety v potočném štěrku, a kterým má fantasmie přičítala téměř kouzelný původ.

Tehdy dohořivaly poslední oharky průmyslu, který byl kdysi v slávě a vážnosti, i když nebyl tak proslulý jako rudařství Schladmingerské a Zeyringerské. V mladistvé hluboké úctě, která ještě nebyla otřesena žádným srovnáním, jsem považovala Walchen

za nejvelkolepější důl na poklady ve světě! Obdivovala jsem se průvodu odřených koní, kteří se vlekli s těžkým nákladem kyzu po srázných kolejích v příkopu, a zapamatovala jsem si den, kdy jsem poprvé putovala do dolu a bez dechu a zklamána hleděla na hunty, jak se valí po svázné. Představovala jsem si železného netvora, z jehož tlamy srší stříbro a zlato. Snad jednou chytrí lidé vymyslí to, več prostí lidé věří.

Ale dosud ještě žádná ruka ani kladivo nesáhly po nejbohatších a nejhlubších žílách prahmoty. Tisíce a tisíce sáhů země je nad nimi. A obnažená skála se temně a neproniknutelně leskne. Jen křehká břidlice bledne ze zelených úlomků v šedé pláty.

Také kraj je většinou temně zbarven, neboť jej pokrývají veliké plochy jehličnatého lesa. Jenom v mladém lese se uplatňují světlé něžně stříbrné břízy a listnaté koule lísek. Louky na stinné straně jsou často pokryté mechem a prosáklé vlhkými barvami. Množství pramének běží přes cesty. Ale kam vstoupí slunce, tam je úrodná, i když těžko přístupná, orná půda. Do každého horského svahu je vepsána píle houževnatého, chudého selského rodu. Člověk přehlíží se zbožnou úctou pruhy a čtverečky, které byly píd' za pídí vydobyty na divočině. Člověk maně vzpomíná na množství těl, která se tu skláněla a opět bezejmenná se proměnila v prach, a na sílu přírody, která neúnavně seje a sklízí.

Tam, kde se již pevnými kořeny nezachytí strom a

člověk, tam se ještě pevně drží květina, tráva a zvíře, které žije na zemi.

Samota horských výšin vždy mě vábila již jako dítě, jako krásná rajská zahrádka, dříve než jsem ji mohla dosáhnouti svými drobnými dětskými kroky. Má první báseň, kterou má zesnulá matka zapsala, poněvadž jsem ještě nechodila do školy, má první řeč, neohrabaná a bezděčná, se rýmovala z této ustavičné touhy spojit zemi s nebem.

A samota horských výšin je ještě ovinuta lesem jako pevným věncem. Tenké, modravé sloupy kouře, blýskající se okenní tabule a střechy, vystavené nepohodám, dávají důvěrný pocit, že vůkol jsou lidé. Přece všechen pohyb hlubiny uniká, vše nedokonalé, tvrdé, ubohé, které pozorováno zblízka a jednotlivě nepůsobí dobře, je v obraze harmonicky uspořádáno. Ještě zůstávají jen veliké zjevy, které se ustavičně znovu obnovují a jsou nezávislé na vášních a vypočítavosti světa. Zůstávají jen živly, které se od pradávna zovou oheň, voda, vítr a země; první čtyři věci, ze kterých Bůh stvořil život.

Taury jsou východní výběžek Praalp, a jsou na hraničním úseku Tyrol, Solnohradska a Korutan ještě mohutných rozměrů. Firnový sníh tvoří veliká pole kolem jejich vrcholků, které jsou do hola spálené sluncem a vyleštěné bouřemi. Žhavé proudy v nich ztuhly ve zlato. A plameny, které kdesi v hlubinách tajně dále plápolají, vytlačují na mnohých místech horkou vodu. Z vysokých samot se kouzelně a le-

gendárně vynořují podivná jména zakletých postav. Naše století téměř již nemá pro ně vysvětlení.

Mírnější a přístupnější je štyrská krajina. Lidé jsou tu méně drsní a vyzáblí. Jejich povaha je živější a tváře nesou často stopy sousedních kmenů. Přívětivé průsmyky, které vedou od údolí k údolí pod hranicí stromů, pohodlné stezky po okrajích, které otevírají líbeznost hor s té i oné strany, jsou takřka ukazateli pro putování a výměnu.

Kde se Taury na jihovýchodě zplošťují — kdysi byly tam veliké válcovny a hutě — jsou ještě úrodná hospodářství na široké půdě Muru. Setkáváme se tam se stářím ztemnělými a často také zničenými pozůstatky blahobytu selského a měšťanského stavu. Hedvábné kroje, zlaté ozdoby, drahocenné kovotepec-ké práce ze železa a ušlechtilých kovů, vykládané domácí nářadí, gotické trámoví a truhly, náhrobní štíty, kostelní malby, paramenty, řezbářské práce, ba i zbytky hradních zdí svědčí o tom, že se tam nevedlo špatně ani malému člověku, ani velkému pánu.

Údolí Enže je chudší. Kroniky a knihy pověstí ustavičně podávají zprávy o zátopách a sesutí země. Údolní rovina, nyní vymýcená a odvodněná, bývala kdysi vlhkou močálovitou půdou, v mnohých krajích byly to bažinaté lesy, v jiných opět louky, porostlé mechem. V době tání sněhu na vysokých horách, asi v červnu, se občas ještě opakuje obraz minulosti: veliké lesknoucí se plochy vod; z chuch-

valcovitých ostrůvků mechového vřesoviště se zdvi-
hají opuštěné břízy nebo sosny na pospas bouřím
a bleskům. Řeka, která se vzdouvá, když vtéká do
vápencového pohoří, od proslulého peřeje, zanechá-
vá mnoho trpělivých zákrutů. Od té doby, co je spád
upraven několika průkopy, je rákosí vzácnější. Do
území divokých kachen a sluk nastupují zpěvní ptá-
ci a obilnými poli, která zabírají vždy více místa, pu-
tují mláďata křepelek.

Po zátopě, která kdysi oživovala cech smělých a
smrti vzdorujících vorařů, opět proudí Enže pokoj-
ně a zeleně uprostřed hrází mírného břehu, porost-
lého olšemi. Pro včely tu vzniká líbezný sad až do
první senoseče. Zatím co se sníh vypařuje v opálově
zbarvené kůře a z ornice stoupá zemitě hořká vůně
a vzduch se tetelí v neklidných vlnách, ježí se na-
rudlé chomáče na vrbových keřích. A za den a noc
rostoucí síla slunce rozvine pupeny. Zvěstují, jako
živé palmové větve, blízký čas Vzkříšení. Krokus
průzračně rozevře svůj kalich a chřadne. Zatím od-
kvétají nezemsky krásné hvězdice hořce. Svraštělé,
pokrčené v chlupatých pláštících se u nakypřených
krtčích hromádek tlačí petrklíče. Ve vrtkavé hře
slunce a sněhových přeháněk se mění vybledlý tráv-
ník v travu a byliny. Ale v máji, kdy by se již mohlo
věřit v jaro, často bývá ještě zimně nevlídno. Pozdě
ohlašuje kukačka tah větrů a ptáků od jihu. Mrač-
né srážky se rozplývají na horských stěnách a do
šera probouzejícího se mírného jitra zasvítí bíle třeš-

ňové květy. V tu dobu počínají polní práce a vyhá-
nění dobytka na salaše. Hospodyně otevírají okna
před svými okrasnými květinami a v oplocených za-
hrádkách napomáhají milé matce zemi, která se vždy
krásněji zdobí pro svátky svatého Ducha. Píce do-
růstá do výše kolen. Chomáče suchopýru a pampe-
lišek se svými velikými ochmýřenými koulemi se ko-
lébají nad zelenými plochami. Promíchány s nimi září
ružově rdesno a ohnivěrudě hvozdík ve všech od-
stínech. Modře svítí pomněnka bahenní, temněžlutě
blatouch, upolín a kozí brada luční. Uprostřed těch-
to veselých sluncí a hvězd, které vzešly na louce,
tmějí se zádumčivě fialové kapky krve kostiválu lé-
kařského. Ve slatinách měnivě se leskne celé pole
narcisů a kosatců. Ještě zářivěji tryskají z brázd špat-
ně zoraných polí bíle a šeríkově modře zvonky a
řebříčky.

Údolím vzhůru i dolů, na krátkou dobu, zahaleny
do májové nádhery jabloňových a hrušňových kvě-
tů, leží selské osady. Nemají za sebou, jako půda,
žádnou bohatou kulturu. Toliko neveliké horní měs-
to Schladming a po proudu řeky klášter Admont
mají dějiny, které sahají, ztrácejíce se v dálce, do
jednoho tisíciletí. Pürgg, položený jako jesličky na
vysoké skále, byl kdysi majetkem zeměpána a údol-
ní závorou v předhabsburské době.

Úplně nahoře je kaple svatého Jana s románskými
freskami z dvanáctého století. Z nejranějšího středo-
věku pochází tržiště Gröbming, se svým krásným

gotickým kostelem a s křídlovým oltářem, kolem kterého zuřily náboženské války. Liezen, snad sídlo formanů před Pyhrnem, kde se rozdvojují železná a solná cesta. Několik panských sídel renesanční doby a množství benediktinských far připomíná staleté patrony, pod nimiž se rozvíjelo ve vsích venkovsky skromné měšťanstvo. Úplně osaměle udržovali v tom bohatí poštmistři a čeled' z panských pivovarů patricijský vzhled a maloměstskou módu. Většinou ve starých domech zbyly jen skříně a truhly z měkkého dřeva, neohrabané postele, pomalované růžemi a tulipány. Šaty, které nosili děd, otec i vnuk, jsou hrubé. I sváteční haleny žen, ačkoliv jsou z dykyty, mají prostý selský střih. Fraky a biedermeierovské plstěné klobouky zavedli páni z hutí od Muru, a drahocenné zlaté čepečky i dovedně utkané přehozy dostaly se sem většinou z hornorakouského blahobytu sňatky. Takové svatební náklady rachotily sem jen čtyřspřežím z požehnané úrodné země. A dříve než minuly ztrnulé příkré stěny našeho kraje, měly za sebou již značný kus cesty Solnou Komorou, vysočinou, do které mírnými kotlinami spadají špalky Dachsteinu a Mrtvé pohoří, a kde se vzdouvá vápencovitá voda ze salaší a ledu ve skvělá, rybami bohatá jezera. Průsmyk a prastará obchodní cesta nás spojuje s těmito sousedy za Grimmingem. Mají již jiné kroje a zvyky. Jejich nářečí jest oproti našim hlubokým kadencím jako monotonní zpěv. Jejich povaha je veselejší, živější, ale právě tak otužilá.

Mírná roční doba u nich bývá často ještě kratší a z jejich půdy dobývá se více soli než chleba.

Obyvatelé horního Štyrska byly velikou láskou prince Jana. Jeho jméno prošlo světovými dějinami, když byl, jsa ještě mlád a proniknut bojovným duchem, velitelem v bojích za svobodu, a o věk po té, když vtáhl, jsa povolán německým národním shromážděním, do Frankfurtu, jako správce říše. Ale štěstí věcí státních je vrtkavé. Snad se již s ním rychle rozloučilo v kolínském Gürzenichu, když ještě při jubileu šesti set let trvání dómu okázale oslavován a proslulý, seděl u knížecí tabule.

Mezi těmito mezníky svého vojenského a politického života konal tiché, avšak velmi významné kulturní dílo ve Štyrsku. Ačkoliv byl bratr rakouského císaře, účastnil se jako valcír a statkář práce železářů a sedláků; uchoval krásný, zvláštní a drahocenný dědický podíl minulosti, a tvůrčí rozvoj v duchu i hmotě podporoval všemi způsoby. Kdo by však nevěděl nic o těchto proslulých zásluhách, zná aspoň jeho pověstmi obetkaný milostný příběh s dcerou poštmistra v Ausee, Annou Plochlovou, která v zákonitém svazku manželském dosáhla svého cíle. Když se mu narodil syn ze silného a zdravého pokolení matky z našeho lidu, zformovaly se jeho myšlenky k požehnanému výroku, který byl sice myšlen pro jednoho, ale stal se modlitbou za každého mladého následníka Rakouska, který kdy otevřel oči, když již je arcivévoda Jan dávno zavřel.

„Jaké tyto (jeho osudy) budou, nechá-li ho Bůh žíti, které připadnou do nové se rozvíjející doby, to nemůže udati žádný lidský rozum. Že však dítě smí prospívati na těle i na duchu a míti šlechetné horoucí srdce, v to doufá ten, který psal tuto zprávu, důvěruje v toho, na kterého se sám spoléhal, kterému není nic příliš veliké a nic příliš malé.“

A květnatě rozjímavá věštba biedermeierovských dnů se počala vyplňovati. Již v sedmdesátých letech, kdy vznikala železnice a nová doba se brzy veválila po kolejích, byl konec tichého života. Zmizely mnohé postavy, druhé se opět vynořily, jako v obrázkové knize, obrátíme-li list. Ještě jsou lidé, kteří zažili tuto změnu. Ale vyprávějí-li o tom, zdá se jim to samým pohádkou, že kdysi vídali kymácející se dostavníky, solaře, chorvatské octaře, obchodníky s dobytkem, podomní obchodníky, pocestné, harfenisty, vysloužilé vojáky, snad jednou císařskou štafetu, přepodivné to posly z druhé strany hor a zvěstovatele dalekého světa, které doma nikdo nespátril vlastníma očima.

Od té doby obyvatelé zbohatli a zchudli; dostali školy, vzdělání a technické pomůcky, které jim ulehčují stálý boj s přírodními živly. Divoké toky dostaly přehradu a hráze. Louč a lojová svíčka, stálá hrozba dřevěným selským stavením, zhasly, ba i nový div, petrolejová lampa, visí již tu i onde v komoře mezi starým harampátím. Vodní síla a elektrický proud napájejí stroje. Ale je to rovnováha, ve které

se vyvažují užitek i škoda. Mechanismy vzaly řemeslníkům práci a chléb. Člověk, který byl jednou vytržen z těsného svazku s přírodou, nenalézá již cestu zpět. Sedlák i venkovský měšťan ponenáhlu ztrácí svůj styl. Obyčeje, životní návyky, ba i šaty se již neobnovují ze své podstaty, nýbrž z navazování na cizí. Ale to, co přežilo, slaví umělé vzkříšení v slavnostních průvodech a v divadle. Také nářečí, pradávné hudbě, hrozí snad takový zánik. Člověk je zapomene a opět objeví a bude jednou ve školách vštěpováno všemi pány země jako neznámá cizí řeč.

Jsme nedůvěřivi, neboť jsme prožili v krátké době veliké změny. Několik let techniky zpřístupnilo hmotu a několik let války popudilo ducha proti všemu, co se uchovalo. Také horský sedlák účastnil se této revoluce. Vnikající věda a zvětšování prostorů zorných polí mu objasnily nesmírné přírodní síly a světový obchod. Pronikl za mnohá kouzla a myslí teď, že nesmí věřit ani v zázraky.

Avšak přece právě příroda nám ukazuje, že při všech otřesech nevybočíme z hranic, kterými nás ohraničila. A že každý převrat je jen chaotickým přechodem k pořádku. Musíme si uvědomiti, že pevnina i moře, zima i léto si již vyměnily místo, a že nakonec přece je opět rovnováha mezi vodou a zemí, že pevná půda a počasí jsou k setí a žnám. Tak snad může člověk nebo generace ztratiti oporu, ale jako nezhynou hodnoty hmotné, tak také nezhynou

hodnoty pomyslné. Když se urovnají zjevné formy, musí se dáti poznati volný duch, autorita nad vázanou přírodou. Tak bylo na počátku a zůstane až do konce: že Boží duch vane nad vodami. Zmatek nám ukazuje spojitosti jen omezeně. Přece však již v jednotlivostech jsou platné zákony pro celek. Potřebuje jen plápolati plamen a máme oheň. Stačí jen viděti pestře veselé a krušné roční doby vesnice, a je tu před námi malé a jemné zrcadlo celého světa. Lidé v těsném domově sousedsky žijí pospolu, často k hříšné vádě, často ke křesťanské potěše. Události se nezakoušejí, nýbrž pociťují. S přátelskou nebo nepřátelskou účastí se prodává telátko, posunuje mezník a rodí dítě. Je to blízké tušení všech viditelných věcí, všech hnutí, které krouží v temnotě. Proto to v lidu básní. Tento jasnovidný názor ducha, ještě nezlomeného a živeného z vášní, dovede pozdvihnouti střízlivou pravdu k rozjasněné symbolice pověstí a pohádek. Také obyčeje povstaly ze vzrůstu země a obrátily se k Bohu. Znázorňují naděje na vze-stupu roku a požehnané ticho jeho zvratu. Tříkrálová voda, hromniční svíčky, posvěcené palmy a ratolesti o velikonocích, svatodušní máje, slunovratové věnečky jsou zaklínací obětiny, vytvořené nejprve z pohanských tuch a oduševnělé křesťanstvím zázračnou silou Evangelia. A průvod Božího Těla je výroční prosebné procesí, aby Boží živly země i vzduchu byly nám milostivy. S ohni na horách, které před svatým Janem vzplanou a pomalu se proměňují v po-

pel, podrobuje se člověk, poddaný přírodě, znamení sestupu. Zřídka slaví sedláci svatbu nebo veselé slavnosti pod přívětivým obloukem letního dne. Cítí plodné zrání a klid a jejich ruce se stávají jen ochotnějšími nástroji, které posbírají a opět rozsejí výtěžek stvořeného. Když jsou zkoseny seno a otava a úroda je na mlatě, ale jablka a jeřáby se ještě kulatí a zapalují, často s mdlou bouří padá na krajinu podzimní sníh. Mlha zahaluje jitru. Poledne bývají horká a svítí hlubokým modrým jase. Večerní nebe brzy se pokrývá závoji vlhkého ruděžlutého zbarvení od západu až k východu. Pod šikmými paprsky se jeví stavba prahor v podivné škále barev. Růžově bledý nádech vrcholků se ohnivě rozplývá při sestupu, vystínován od žluté až k namodralé zeleni, a hrouží se fialově do údolních roklí. Modřiny z toho čnějí jako světelné klíny. Voda Enže zrcadlí v dvojitém světle třpyt prahorní břidlice a vápence. Právě na podzim, kdy se v uvadání zostřují linie a časné žloutne, se ukazuje zvláštnost hor, které povstaly ze země a vody. Nad pestrým lemem jehličnatých lesů, žlutých listnatých keřů a rudých jeřábů zasahují již borovice do vyprahlých, nepřístupných rozsedlin vápencových skal. Bukové stromy, jinak vzácné v tomto kraji, zbarvují se na slunných stráních hor a třpyt jejich korun tuhne v dalekých výškách do šedopurpurové mosaiky. V drobných kotlinách opět počínají skrovně crčeti prameny; nad malým ježatým horským býlím, které ještě vyhání

květy, se potuluje zmírající národ motýlů. Občas se sype jemný a vybílený věčný písek, neslyšně jako mrtvý potůček, a pchřbívá je.

V oslňující nahotě věje to horce a ledově. Jen nejmělejší zvířata mohou tam žít. Hnízdí tam orel a sup. Ve sněhových kotlinách pod ostrým hřebenu se pasou až do podzimu kamzíci s kolouchy. Ke Všem Svatým, když syté opojné vůně lehce zkvasily a plody jsou usklepněny a zrní poskakuje pod cepy, kdy poslední pronikavě rudé a zlaté svatozáře přírody padají na hroby a sníh již namrzá na větrné hranici stromů, obyvatelé hor se krčí s dobytkem ve tmavých dvorcích. Za malými okénky, kde v kouři kvetou geranie a v mechu stojí vyřezávané jesličky, procitá ubohá selská duše v bídném těle a zakouší nadzemské tušení adventu. Venku jsou ještě myslivec, pytlák a dřevař. Jejich drsná práce a mladá síla zřídka se ztrácí v rozjímavém snění, poněvadž život a smrt nedopřávají jim oddechu. Ale když vedle rudé stopy krve prchající zvěře pokojně zasvítlí vánoční strom a když zvyky domova pozdvihnou dokonce i jídlo a pití nad pozemské, tu také uposlechnou posvátné moci. A mnozí z těch, kdož se zaprodali kouzlům světa, teď přece uposlechnou zvony, které znějí do samoty, a následují svítilnu, která se kdesi pohybuje zasněženou nocí. A němě a zbožně se skloní před zázrakem Božím tak, jako kdysi pastýři betlémští.

Z němčiny Bohuslav Durych.

PAULA GROGGEROVÁ se narodila 12. července 1892 v Oblarnu ve Štyrsku, kde dosud žije.

Pavla Groggerová je neobyčejný talent, básniřka plná zvláštnosti a tvůrčí poesie. Je jí dána vyprávěcí moc, která pronikne do srdce. Ve svém nezaujatém, neúčastném způsobu, ve své řeči blízké lidu, dovede říci věci s vzácnou něžností, ale také se silou, která se podle potřeby stupňuje až k útočností. Všechno její tvoření prýští z veliké jednoty, do které v ní srostly život a příroda.

Pavla Groggerová je opravdově ženská. Má ve své prosté, neznetvořené povaze ještě pradary ženy: vytušení tajuplných spojitostí. Proto jsou její dojmy a zkušenosti s přírodou tak hluboké, její vcítění se do lidí tak veliké a její představa běžného dění tak vnitřně opravdová.

Její první veliký román „Das Grimmingtor“ ji rázem proslavil. Její básnický nejsilnější knihou je však „Die Räuberlegende“. Tu pozdvihuje z hluboko věřícího srdce s uctivým a zároveň silným rukama poklad nejvnitřnějšího toužení po Bohu. V každé této neobyčejně dojmavé legendě prosvítá tato touha tajuplně hříchů světa, nouzí a světskou rozkoší, až nakonec vítězně nade vším září láska Boží.

R. Knoll.

SVĚTLUŠKY.

Koncem máje a v červnu bývají krásné večery. V tu dobu objevuje se za teplých soumraků v mnohých našich krajích – místy jen pořádku, jinde zase v kouzelné hojnosti – podivuhodný zjev. V trávě a v křovinách na pokraji lesů, na pasekách, v rákosí u rybníčných břehů, v korunách stromů ve starých zahradách počnou ve tmě večera náhle vyskakovati ohnivé, svítivé jiskřičky. Zablesknou se hned tu a hned zase tam v černém houští, zatřpytí se bíle a hned zase zelenavě, hasnou a zase se rozsvěcují a ve vlahém vzduchu letní noci počnou se kmitati jako létající hvězdičky, vznášejíce se vzhůru, houpajíce se v čarovném tanci, zase klesajíce a znovu vzlétajíce vzhůru, takže nejednou v úžasu hledíme na čarovný ten rej zářících jisker, jako by vysněný z fantasmie pohádek.

Ale není těžko chytit si takovou letící jiskřičku, nebo si ji sebrati s trávy. Někdy sice zhasne, jakmile jsme se jí dotkli, ale za chvíli se rozzáří znovu a svítí nám v ruce, nepálí však vůbec! Její světélko však postačí, abychom poznali, že máme

v ruce malý hmyz, broučka, který je obdařen záhadnou schopností vyzařovati světlo.

Náš lid pěkně pojmenoval tyto broučky světluškami, a nejsou jen krásní a poutaví svým svícením, nýbrž i velmi významní hospodářsky, neboť jsou nejvýš užitečnými pomocníky našimi v hubení polních a zahradních škůdců.

Světlušky jsou broučci malí, měkkého podlouhlého tílka. I krovky, které většinu brouků tvoří pevný hřbetní krunýř, jsou u nich jemné a měkké. Jsou příbuzné známým broukům páteříčkům a patří s nimi do zvláštní skupiny brouků měkkokrovečných, jichž jest několik tisíc druhů, většinou velmi užitečných a rozšířených po celé zemi. Jsou to čilí broučci, mnozí i krásně barvení, hbití v běhu i v letu a úžasní dravci. I naše světlušky, ač se zdají tak jemnými, jsou hltaví vrazi drobného hmyzu a právě proto tak užitečny; požírají mšice, motýlí vajíčka, různé larvy a hlavně hlemýždě a slimáky.

Asi 1000 druhů z měkkokrovečných brouků jest vyzbrojeno schopností vydávati světlo. U nás žijí jen tři druhy vlastních světlušek. Zajímavou zvláštností jejich je také nápadný rozdíl mezi samečky a samičkami. Jen samečkové vypadají jako opravdoví broučci, mají krovky na hřbetě a pod

nimi blanitá křidélka 2. páru, jimiž čile létají. Samičky však nemají křídel ani krovek, takže se podobají pouhým larvám nebo podlouhlým úzkým beruškám (svinkám); nelétají tedy a vyzařují svými světélky jen s trávy a křovin, po nichž lezou.

Naše světlušky jsou:

1. *Světluška svatojanská*, nazvaná tak, protože létává za večerů a nocí kolem dne sv. Jana, je šedohnědá, největší z nich; sameček měří 11 – 12 mm, samička 16 – 18 mm.

2. *Svítilka trpytivá* je u nás nejhojnější; je o něco menší, jen 8 – 11 mm. Sameček je šedo- až černohnědý, samička žlutavě šedá až hnědá; místo zakrnělých krovek jí zbyly jen dvě drobné šupinky.

3. *Světlonoš polokřídlý* jest černohnědý, štíhlého tílka, sameček jest zdělí 6 – 7 mm, nemá zadních blanitých křídel; samička jest 8 – 10 mm velká, nemá ani křidélek ani krovek.

Kde se světlušky objevují ve větším množství, dodává jejich zjev letním večerům a nocím opravdu pohádkové krásy. Již starý římský spisovatel Plinius je nazývá „létajícími hvězdami“ a jistě byla neobyčejná jejich vlastnost svítivosti vždycky pro člověka podivnou záhadou, kterou by rád rozřešil. Jak mohou tito broučci svítiti? Hoří v nich snad něco? Čím vlastně svítí? A proč? Svítí vždy-

cky a stále či jen někdy? Svítí, jak sami chtějí, či vyzařuje z nich světlo bezděčně, třeba i proti jejich vůli?

Co je tu záhad u malého broučka!

Prohlédneme-li si pozorně takového malého broučka-čaroděje, poznáme, že nesvítí celý. Má na břišní straně tílka jen zcela určitá místa, zvláštní plošky nebo skvrnky na člancích zadečku, z nichž může světlo vyzařovati. Jsou to svítivé ústroje zcela specificky zbudované.

Ústroje takové nemají jen světlušky samy. Je známo, že je ještě více druhů hmyzu, který také dovede svítiti nebo světélkovati a svítivé ústroje jsou u různých druhů a skupin hmyzu rozmanitě upraveny. Ale všude se opakuje jistý souhlasný základní plán jejich; jsou vyvinuty dvě vrstvičky zvláštních buněk nad sebou, jako dvě destičky; vnější je průhledná, vnitřní však neprůhledná, neboť obsah jejich buněk je hustě naplněn množstvím drobnohledných krystalků. Tyto destičky jsou protkány hustou sítí nejjemnějších větvíček tracheálních, tedy trubiček rozbíhajících se z ústrojí dýchacího a přivádějících čerstvý vzduch s kyslíkem. Tělní pokryv nad takovým ústrojem je také průhledný, jako by tam bylo vsazeno do kůže okénko, a tím právě prosvítají tyto ústroje,

takže je můžeme na broučkově těle zvenčí rozeznati jako bělavé nebo žlutavé skvrny. Ústroje takové mají v určitém počtu a uspořádání i larvy světlušek i broučci dospělí, samečkové a samičky.

Samičky světlušky svatojanské mají dvě příčné pásy na břiše 6. a 7. zadečkového článku, pak dvě malé jako lesklé body na článku 8. a ještě drobné svítivé skvrnky na břišní straně článku 5. Sameček má jen dva svítivé ústroje na posledním tělním článku.

Sameček svítilky třpytivé má je na 2. a 3. článku od konce těla, samička má kromě toho ještě řadu svítivých bodů po bocích 1. až 6. článku, velký svítivý ústroj na článku 6. a menší ještě na 3. a 5. článku.

Světloňoš polokřídlý má dvě malé svítivé skvrny na předposledním článku břišním.

Je jisto, že hlavní smysl a účel svícení těchto broučků je, aby se tím, jako světelnými signály, našli samečkové a samičky k páření. Je to tedy fyziologické zařízení ve službě života pohlavního, za cílem udržení rodu a rozmnožení potomstva.

Již podle počtu svítivých ústrojů lze uhodnouti, že samičky svítí silněji než samečkové. Ve svaatební době vylézají samičky na vrcholy trav, na konce větévek na kraji křovin a pohybujíce stále

koncem těla šroubovitě, vytácejí jej tak, že jejich svítivé ústroje umístěné pod břichem, vysílají své paprsky na strany i vzhůru, dávajíce tak světelné signály, které lákají létající samečky.

O účinku světelného záření sameček na přivábění sameček můžeme se i přesvědčiti zajímavým a lehkým pokusem. Zapálíme-li třísku a máváme pak jejím doutnajícím konečkem, takže jasněji jiskří, nezřídka přilétne nám na ruku sameček světlušky – ovšem nutno pokustendělati za vhodné doby a v místě, kde broučci ti jsou.

Jakmile je po páření, světlo samečky zhasne a teprve po delší době, zvl. nastalo-li teplé počasí a vlahé deště, znova se rozněcuje. Oplozená samečka zarývá se až půlí těla do země, udělá tam nálevkovitou jamku a snese do ní asi 90 vajíček žlutavých, kulatých, o průměru $\frac{2}{3}$ až $\frac{3}{4}$ mm. A tato vajíčka ve tmě také svítí! Jako bílé kuličky světélkují na černém pozadí světélkem plápolavým, bílým, ale jen slabým a mdlým.

Koncem července a počátkem srpna líhnou se bílé larvičky, záhy však ztmavějí. Mladé larvičky nesvítívají, leč byly-li nějak podrážděny. Do podzimu narostou asi $2\frac{1}{2}$ mm délky, pak po přezimování za druhý rok dosáhnou 6 – 7 mm, přezimují po druhé a jsou z jara třetího roku již přes

9 – 12 mm dlouhé. Trvá tedy larvový život světlušky skoro 2 léta. Larvy ty jsou dravé a neuvěřitelně hltavé, pořád hladové. Loví mšice a drobné škodlivé roztoče, menší housenky a j., ale hlavně měkkýše; vrhají se na hlemýžďe a slimáky i značně větší, než jsou samy a zdolají je. Vrazí jim do těla svá ostře zahrocená kusadla, která jsou dutá, a vnitřní jejich trubičkou vypustí do rány trávicí tekutinu, která rozleptává tělní pletivo kořisti a usmrtí ji. Přes den bývají larvy skryty pod spadlým listím, mechem, mezi kamením, drnem a v podobných úkrytech, ale i tam loví kořist. V noci vylézají na rostliny, na př. v zahradách na růže a důkladně je čistí od mšic a jiných škůdců.

Starší larvy svítí již silně a zářivě, světlem zelenavým nebo namodralým, ale nesvítí tak stejnoměrně a stále, jak se o nich tak často tvrdívá, nýbrž většinou jen střídavě, chvílemi slabě, ale na různá podráždění rozzáří se intensivně. Jsou velmi citlivé, nervově dráždivé, takže i slabé otřesy nebo jen nepatrný pohyb v jejich blízkosti již je vydráždí. Zazáří pak obyčejně jen na krátko a zase pohasnou. Mají svítivé ústroje jako dvorečky vždy po páru po bocích zadečkových článků: na čl. 2. a 6. svítí nejintensivněji, na 8. méně, na 5. jsou nejslabší. Nesvítí však jen jimi; od 1. až do 7. článku

vyzařuje světélko velmi pěkně tenkými kožními blankami, které spojují jednotlivé články.

Larvy světlušky svatojanské jsou dosti čilé, v nebezpečí vždy utíkají; larvy svítilky třpytivé jsou velmi vábivé, v nebezpečí se stočí a stavějí se mrtvými.

Koncem dubna až do polovice května se zakuklují ve žlutavě bílé kukly. Na kuklách samčích jsou patrný těsně k tělu přitisklé základy velkých krovek a křídel, na hlavě jsou nápadny ohromné polokulovitě vypouklé oči, tykadla i nožky jsou dlouhé. Kukly také svítí, světlem stálým, stejným. Mají zachovány larvové svítivé ústroje a v konečném období kuklovém vyvinou se také již nové ústroje svítivé pro dospělé stadium, takže kukly pak svítí obojím ústrojím současně. Zvláště samčí kukly svítí v tomto období tak krásně, že to je nejsilnější a nejpěknější světlo našich světlušek, silné, že prosvítá papírem a že lze při něm i písmo přečísti. Kukly samičí svítí vůbec slaběji a čím jsou starší, tím méně.

Dospělí broučci líhnou se z kulek za příznivého počasí a v teplých polohách již koncem května, všeobecně však v červnu. Světlušky svatojanské objevují se později než svítilka třpytivá a jsou hojnější v jižnějších krajinách; bývají v řídkých

listnatých lesích, na jejich krajích a na pasekách, a to zvláště v územích hornatějších.

Světlušky svítí tedy na všech stupních svého vývoje, od vajíčka až do dospělých, ale v každém období mohou také nesvítiti. Jejich světlo není také vždy téže povahy. Vajíčka světélkují bíle, kdežto larvy, kukly a dospělí broučci září zelenavě. Jejich svítivé ústroje jsou vývojově i fyziologicky trojí:

1. svítivé plošky broučků dospělých, tedy ústroje imaginální; jejich světlo má zřejmý účel pohlavní, sváděti samečky se samičkami;

2. svítivé skvrnky vyvinuté již u larev, tedy larvální ústroje; vydávají světlo střídavé, zažíhají se a zase v několika vteřinách hasnou, ač mohou i po delší dobu trvale svítiti, a to buď samy, nebo současně s ústroji imaginálními;

3. svítí celé tělo, na př. celá vajíčka, nebo tenké kožky mezi články; toto světélko je však slaboučké, bledé a mdlé, takže svítí-li ústroje 1. nebo 2., bývá jimi přezářeno.

Výkony svítivých ústrojů nejsou tedy stejnoměrné, ani trvalé, nýbrž velmi kolísavé a jsou patrně závisly na souboru různých životních okolností a podmínek. Tak závisí svícení broučků na různých obdobích jejich vývoje, jsou poněkud ji-

ného rázu, síly i trvání u vajíček než-li u larev, kukel a dospělých. Závisí jistě na teplotě, neboť za tepla svítí více a častěji, na povětrnosti a na elektrickém napětí v ovzduší. Závisí na době, neboť svítí zvláště v prvních večerních hodinách (snad i proto, že bývají ještě teplejší); též na hojnosti potravy, neboť po nasycení slimákem svítí zvláště krásně. Za vlhka svítí spíše a hojněji než za sucha, což snad souvisí i s nasyceností, protože za vlhka spíše dostanou měkkýše: také jemné tílko samečků při letu za sucha příliš trpí vypařováním. Konečně závisí na rozmanitých podrážděních nervových, ať již jsou to vlivy déle trvající, nebo jen na př. jednotlivé otřesy, doteky, van větru, vzrušení pohlavní a j.

Patrně celý fyziologický stav zvířátka společně s řadou vnějších podmínek je směrodatný pro zjev a sílu svícení. Je však jisto, že brouček ovládá svítivé ústroje svým nervstvem, že je může rozžít a zase shášeti, může svítiti silněji nebo slaběji. I po této stránce jest rozeznávati svícení Světlušky dvojí povahy:

1. drážděním vyvolané, jemné, střídavé „světélkování“ a

2. spontánní (hl. sexuální) intenzivní a déle trvající „záření“.

Než i samo o sobě je světlo Světlušek podivné. Vždyť vůbec nehřeje, je docela chladné! Z jiných světelných zdrojů vycházejí přece vždy kromě paprsků světelných také paprsky tepelné a právě tepelných mnohem více. Z plynového plamene dostáváme dokonce 97% paprsků tepelných a jen 3% světelných, elektrická obloukovka vydává 90% tepla a jen 10% světla, slunce posílá nám 65% svých paprsků jako teplo a jen 35% paprsků jako světlo. Ale paprsky Světlušek jsou vždy jen světelné, tepelných mezi nimi vůbec není. Zato byly v nich zjištěny paprsky, které jako známé Roentgenovy pronikají kovy, dřevem a jinými hmotami.

*

Lidskou zvědavost ovšem nejvíce dráždí záhada, co vlastně v těchto broučcích tak svítí? Dlouho se myslelo, že jejich svítivé ústroje jsou jakýsi druh žláz, které vylučují zvláštní hmotu, výměšek, světélkující jako na př. fosfor. Mnozí badatelé mají za to, že svícení to je děj jen čistě fysicko-chemický, nesouvisící tedy vlastně s životností zvířátek. Podporou tohoto názoru zdály se býti zajímavé úkazy, že broučci mohou svítiti

i po smrti; rozmáčkne-li broučka nebo jeho larvu, světélkují nám potřísněné konce prstů, jako by byly potřeny fosforem. Dokonce potřeme-li tím kousek sklíčka, necháme uschnouti a po čase navlhčíme, zasvětélkuje zase, třeba ještě po celém roce; rovněž prášek z usušených a rozetřených svítivých ústrojů Světlušek i za 10 měsíců zase po navlhčení světélkuje. Nápadně bohatá síť vzdušných trubiček, propřádající svítivé ústroje, i jiné zjevy poukazují na to, že světlo broučků vzniká asi chemickým rozkladem jistých hmot, nejspíše okysličováním; s tím souhlasí, že i po smrti broučků lze obnovením oxydace ústroje ty rozsvítiti. Ovšem nevíme, jaké hmoty by se tu okysličovaly. Nejspíše souvisí tato kouzelná schopnost Světlušek s jejich výživou, totiž se zvláštním lučebním rozkladem potravních hmot. Je na př. známo, že vodní výplav z humusu, této nejvrchnější vrstvy čerstvé prsti, vzniklé hnitím ústrojných hmot, hlavně rostlinných, po odstranění humusových kyselin za přebytku kyslíku světélkuje; tak si můžeme vlastně připravit jakési „umělé světluškové světlo“. Jenže kdyby svícení Světlušek byl děj jen fysicko-chemický, nezávislý na jejich životnosti, musel by se za týchž určitých podmínek s mechanickou pravidelností a trvale objevovati; ale toho

není. Vždyť i vajíčka, dráždíme-li je opětovně, konečně se „unaví“ a svítí méně, až vůbec přestanou. Mimo to je jak střídavé „světélkování“, tak trvalejší „záření“ Světlušek zcela patrně podrobeno vlivu nervové soustavy a je tedy jistě také dějem životním, biologickým. Když byly objeveny svítivé bakterie a později nalezeno, že v těle různého hmyzu žijí v určitých místech, takřka jako by ve hnízdech, kolonie jistých bakterií nebo kvasinek, byly proneseny názory, že snad všechny svítivé ústroje zvířat se zakládají na tom, že v nich symbionticky žijí svítivé bakterie; ale ani tato domněnka neplatí pro všechna svítivá zvířata a neplatí také pro Světlušky.

Světélkování zvířat je jistě zjev povahy velmi složitý a těsně spjatý se životem samým.

Rádi bychom také věděli, proč mají některá zvířata takovou zvláštní a podivnou schopnost svítiti; byla v tom domněnka, že to je snad také jejich obranný prostředek proti nepříteli, že na př. hmyzožraví ptáci mají býti tímto „ohníčkem“ varování a odstrašení, aby nechali Světlušky na pokoji; mínění to se však neosvědčilo. Naše něžné, kouzelné a tak užitečné Světlušky mají v přírodě nepřátel dost a dost. I různí drobounčí Roztoči a malíčký primitivní bezkřídlý hmyz, Chvostoskoci,

hubí larvy Světlušek a bez skrupulí o jejich světélka lapají je žáby, ještěrky i netopýři, také pavouci, chytanou-li se jim do sítě, vysávají Světlušku jako obyčejnou mouchu.

Mnohé teplejší kraje, zvláště končiny tropické, honosí se ještě mnohými jinými druhy a skupinami svítivého hmyzu, z něhož mnohý předčí naše Světlušky ještě velice krásou a jasným světlem svého záření. Líčení cestovatelů o pohádkových krásách takových tropických nocí jsou opravdu úchvatná. Tak na př. Amerika střední a jižní je domovem svítivých brouků, příbuzných našim Kováříkům. Jmenují se „kukujo“. Jsou značně větší než naše Světlušky a dovedou se vymrštit jako naši Kováříci. Svítivé ústroje mají jako dvě lucerničky po bocích předhrudí a ještě vydatnější na břiše, na počátku zadečku; svítí zeleným světlem, mnohem silněji a zářivěji než naše Světlušky, takže lze při jejich světle čísti.

Je jich asi 100 druhů, největší je „vlastní“ kukujo, vědecky *Pyrophorus noctilucus*, 5 cm dlouhý to brouk, rezavě hnědý, černě stínovaný. Také tyto brouci i usušení a třeba až za půldruhého roku po své smrti ještě svítí.

Indiáni na východním pobřeží Mexika provozují s nimi výnosný obchod. Chytají je jednoduše

tak, že mávají doutnajícím konečkem zapálené třísky, čímž brouky přilákají a lapají do sítěk. Přírodopisci, dělající s nimi pokusy, našli, že i na rozžehnutí kapesní elektrické svítilničky reagují kukujové rozzářením svého světla. Ale samička kukujova neodpovídá na světlo druhé samičky, ani na světlo samečka jiného druhu, nýbrž jen na světlo samečků svého vlastního druhu.

Vypravuje se, že před příchodem Evropanů do Ameriky tamní Indiáni užívali „kukujů“ k osvětlování svých příbytků. V cestopise Humboldtově čteme, že je dávají do lahví z tykví, opatřených dírkami, a tak si pořizují „živé svítilny“. Jiný badatel tvrdí, že by nebylo ani možno odvážit se do věčného temna brasílských a mexických pralesů, kdyby tisíce a tisíce „kukujů“ neosvětlovalo stezky. Proto domorodci váží si těchto brouků, a jdou-li někam v noci, chytanou si jednoduše takovou živou lucerničku a připnou si ji na šaty. Mají i pořekadlo: „Na cestu vezmi s sebou kukuje, ale vrať ho tam, odkud's jej vzal.“ A bylo by věru divno, kdyby tak lákavou ozdobu nechaly nepovšimnutu tamní dámy; kreolky připínají si zářící kukuje do svých havraních vlasů, a aby si je udržely na živu, koupají je pečlivě dvakrát denně v náhradu za přirozenou rosu a krmí je koláčky z cukrové třtiny.

Však larvy kukujů, právě tak jako jim příbuzné larvy našich Kováříků, drátovci, ožírají kořeny cukrové třtiny a dělají tím místy nemalé škody.

Em. B.

Dílo, na které čekaly generace.

Pavel Váša a František Trávníček :

Slovník jazyka českého.

První moderní pravopisná, pojmově vysvětlující příručka správné češtiny a úplný slovník našeho mateřského jazyka. Celé dílo, rozvržené do dvou svazků má 1840 stran a vyčerpává na 60.000 hesel. Je mu předaslána

Stručná mluvnice česká

od prof. Františka Trávníčka. Brož. Kč 220.—, váz. Kč 250.—, v polokožené vazbě Kč 270.—. Též na splátky.

U všech knihkupců.

FR. BORO VÝ,

PRAHA I., Národní 18.

BRATISLAVA, Dunajská 21.

P r á v ě v y š l o !

M I C H A J L M . P R I Š V I N :

ŽEN-ŠEN

Kořen života

Z ruštiny přel. Bohusl. Durych. Str. 144. Kč 15.—.

Na skladě: **F. Herwig:** *Svatý Šebestian z Wedingu.* Přel. B. Durych. Kč 8.—.
P. K. Slavička *Listy z Číny.* Z lat. přel. P. Jos. Vraštil. T. J. Kč 12.—.
J. Giona: *Vysočiny.* Přel. B. Reynek. Kč 20.—.

V y d á v a j í : **Bohuslav Durych**
a Vlastimil Vokolek v Pardubicích.

Nabízíme Vám tyto knihy z našeho skladu:

Alexander Arnaux: LEGENDA O CIDU CAMPEADOROVI.

Z franciny přel. Josef Florian, linolea vyryl Michael Florian. Stran 116 za 20 Kč, ručně kolorov. 30 Kč.

P. Féval: SVATÝ DIOT. Z franciny přel. Dr. František Odvalil.

S obrázkem od Marie Florianové. Str. 44 za Kč 3, na lepším 5.

A. Hello: ČLOVĚK. Kniha první. Život. II. vydání. Z franciny přeložil Josef Florian. Stran 112, za Kč 20.

N. Gogol: ROZJÍMÁNÍ O MŠI SVATÉ. Z ruštiny přeložil Dr. Josef Vašica. Stran 128 za Kč 10.

A. Pouvoirville: SV. TEREZIE Z LISIEUX. Z franciny přel. Anna Šnýdrová. Stran 183 za Kč 14.

P. Jiří Scherer: KAZATELSKÁ PRAVIDLA. Z němčiny přel. Ignác Bečák. Do tisku upravil Dr. Josef Vašica. Stran 32 za Kč 2, na lepším Kč 3.50.

H. van Offel: TOLEDSKÉ KORDY. Z franč. přeložil O. Reindl. Stran 40 za Kč 3, na lepším Kč 4.

André Beaunier: POSLEDNÍ DEN. Z franciny přeložil Jaroslav Zaorálek. Stran 106 za Kč 10, lepší Kč 16.

Štefan Žeromski: MUČEDNÍCI. Z polštiny přeložil Jaroslav Janouch. S dřevorytem M. F. Stran 64 za Kč 8 na lepším Kč 12.

R. L. Stevenson: ESSAYE. S podobiznou autorovou. Z angličtiny přeložil Jan Čep. Stran 72 na pravém anglickém papíře Kč 12.

Čtenářům Archů při objednávce čtyř knih 20% slevy.

DOBŘÉ DÍLO, STARÁ ŘÍŠE.

T ř i k n i h y p o e s i e

Jana Zahradníčka

J E Ř Á B Y

Sbírka veršů poctěná první básnickou cenou Melantricha. 1933. III. vydání. 72 str. 15 Kč, váz. 25 Kč.

P O Z D R A V E N Í S L U N C I

Touto sbírkou se Zahradníček definitivně vřadil mezi nejsilnější moderní básníky české. Sbírka poctěna cenou země Moravskoslezské r. 1937. 78 str. 20 Kč, váz. 30 Kč.

Ž Í Z N I V É L É T O

III. vydání. Str. 72. Brožov. 15 Kč, váz. 25 Kč.

Dodá každý knihkupec.

MELANTRICH.

Náprostá jistota úspor,

nejvýhodnější úrokování v rámci zákonných ustanovení. Spoření v dětských střídaných a střídacích hodinách. Vyspělá služba přespolním vkladatelům. Rádi posloužíme informacemi.

PŮJČKY ZA VÝHODNÝCH PODMÍNEK

na hypotéky, směnky, cenné papíry a obstarávky platů.

SLOUŽÍME SVÝM ZÁKAZNÍKŮM,

sloužíme kraji a jeho potřebám.

LIDOVÁ A ZEMĚDĚLSKÁ ZÁLOŽNA

V OPAVĚ, Masarykova ul. 39.

ODBOČKA V HRANICÍCH,

Žerotínovo náměstí 26.

PLATEBNY: Háj, Koberžice, Pustá Polom.

Vavřinec SKUPOLI, O. Theat.

Duchovní boj. Z latiny přeložil P. Josef Hlavnička.
Úvod napsal Msgre Karel Reban. Nákl. »Vyšehrad«, Praha, 1937.
Formát 20 cm × 13¹/₂ cm, str. 160. Brož. Kč 15, váz. v plátně Kč 23.

Josef WITTLIN

Sůl země. Z polské předlohy přeložil Jaroslav Závada.
Typografická úprava St. Kohouta. Naklad. Sfinx Bohumila Jandy
v Praze. Vyšlo 10. listopadu 1937. Formát 22 cm × 14¹/₂ cm, str. 256.
Brož. za 32 Kč, váz. za 42 Kč.

dr. V. V. VERESAJEV

Zápisky praktického lékaře. Dle 4. vydání z ruštiny přeložil Václav Kudrna. Se svolením autorovým. Nákl. E. Beauforta v Praze r. 1902. Formát 18¹/₂ cm × 12 cm, str. 288. Původně za 1 zl. 20.

Maurice de GUÉRIN

Zvuky přírody. Přeložil Otto F. Babler. Upravil a vydobířil František Vik. V lednu l. P. 1937 vytiskla knihtiskárna Frant. Bartoše v Přerově písmem cicero Originál Baskerville v počtu 350 výtisků. 31. sv. edice Hlasy, kterou vede a vydává O. F. Babler na Sv. Kopečku u Olomouce. Formát 18¹/₂ cm × 14 cm, str. 52. Původně za 16 Kč.

Maurice O' SULLIVAN

dvacet let se roste... Z angličtiny přeložil Vlad. Vendyš. Vydal v zimě r. 1934, Rudolf Škeřík, Praha. Formát 20 cm x 13 cm, str. 344. Původně za 37 Kč 50 hal., váz. v plátně o 15 Kč dražší, v kůži o 60 Kč dražší.

Knud RASMUSSEN

Cesta bílým tichem. 18.000 kilometrů Eskymáckým severem. Z dánštiny přeložil a doslov napsal Břetislav Men-cák. Nákl. »Orbis« v Praze v březnu 1938. Více vyobrazení v textu a mimo text, vzadu i mapka. Formát 25 cm x 17 cm, str. 200. Brož. za 45 Kč, váz. za 60 Kč.

Katherine MANSFIELDOVÁ

Duje vítr. Výbor povídek, obsahující celou knihu »Bliss« a 11 povídek z knihy »Something Childish«. Z angličtiny přeložil Aloys Skoumal. Vytiskl a vydal v dubnu 1938 Melantrich a. s. v Praze. Mimo vydání obyčejné vyšlo 5 číslovaných výtisků na ručním papíře Vergé Blanc Pannekoek. Formát 20 cm x 13 cm, str. 288. Brož. 27 Kč, váz. 37 Kč.

Frontispice: krásná podobizna spisovatelky z r. 1914

Ernest CLAES

Veselí občané sichemští. Z flámské předlohy »De Witte« a »Pastoor Campens zaliger« přeložila a dosloveně opatřila Lída Faltová. Typografickou úpravu, vazbu a obálku navrhl Jindřich Štyrský. Vydal Evropský literární klub v Praze pro své členy dne 1. února 1938. Formát 22 cm x 14 cm, str. 328.

laťte složenkou 11290*2: Antonie Floriánová, Archy, Stará Ríše.

43. archy v červnu léta Páně 1938 obsahují:

Karl Pflieger, Zrcadlo Boží	6
Kazimierza Zawistowska, Básně	2
Pierre Reverdy, Myšlenky	4
Tiutčev, Básně	2
Robert Honnert, Návrat k Verlainovi	2
J. M. Sollier, Pes — Prostor	1
Paula Groggerová, Štýrský kraj	8
James Balmes, Umění jak dojít pravdy	4
Světlušky	8
Stát a umění	2
Bibliografických a obrázek	5

Uspořádal a vydal Vilém Opatrný, Praha-Strašnice 980.

ARCHY vychází šestkrát do roka. Předplatné na rok 1938 je 33 Kč, pro studenty 28 Kč. Jednotlivá čísla za 6 Kč. Tiskem V. Vokolka a syna v Pardubicích, V. Horáka v Prostějově, F. Bartoše v Přerově a J. Muchy ve Velkém Meziříčí. Novinová sazba povolena ředitelstvím pošt a telegrafů v Brně číslo 10013 - IIIa - 1937. Podací úřad Stará Ríše.

